

D • N

13/4 1958

Sydafrika inför valen

Den 16 april går Sydafrika till val av parlamentets största och viktigaste kammare, representanthuset. Men de som väljer är i själva verket medlemmar av den härskande vita rasen. Av Sydafrikas befolkning på 14,5 miljoner är 3 miljoner vita, över 9 miljoner bantunegrer, och därtill kommer de blandrasiga (sk färgade) och indierna. De 163 medlemmarna av representanthuset som valet gäller utses av de röstberättigade vita, 1,6 miljoner till antalet. De övriga raserna är totalt oreprresenterade eller får enligt en mycket begränsad rösträtt utse några representanter, som skall vara vita och som, då de är valda av icke vita, är ett slags andra klass medlemmar av parlamentet, utan rösträtt i politiskt avgörande frågor. Ända till förra valet, år 1953, hade några tiotusental "färgade" i Kapkolonin ännu fullvärdig rösträtt, men denna deras rättighet har sedan dess avskaffats av den nationalistiska majoriteten.

Nationalistpartiet har nu suttit vid makten i tio år. Dess väsentliga politiska linje har varit att fullända diskriminationen mellan vita och icke vita och att befästa och utbygga den vita rasens välde. Denna verksamhet har bedrivits på alla områden: genom avskaffande av de färgades rösträtt, genom segregation i detalj, genom utflyttning av de icke vita till särskilda boplatser i eller utanför städerna, genom att de icke vita berövats alla möjligheter att genom organisationer göra sig gällande på arbetsmarknaden, genom statskontroll över undervisningen, genom lagar som gör det möjligt för regeringen att inskrida mot alla personer och organisationer som kräver likställighet.

Parollen om apartheid, dvs om uppdelning av Sydafrika i särskilda stater eller provinser för de skilda raserna, har däremot successivt övergivits. Det är typiskt att i nationalistpartiets valprogram i år endast finns ett krav på apartheid "då denna är praktiskt genomförbar eller önskvärd", vilket reellt innebär att hela apartheidstanken framstår som en efter hand redan föråldrad metod att förgylla det ständigt stegrade vita förtrycket. Tidigare har nationalistpartiet också krävt republik eller rent av utträde ur det engelska samväldet; dessa frågor har man inte aktualiserat inför valet.

Nationalistpartiet har haft makten, men det har inte haft majoriteten ens bland de vita väljarna. Den första stora valsegern år 1948 vanns trots att nationalisterna hade endast omkring 400 000 röster mot 524 000 röster för det främsta oppositionspartiet, United Party. År 1953, då nationalisterna vann 94 mandat mot 57 för United Party och 5 för arbetarpartiet, hade

nationalisterna inte heller absolut majoritet bland väljarna. Orsakerna till denna stora skillnad mellan röstetal och parlamentsmandat är komplicerade. Man tillämpar systemet med majoritetsval i enmanskretsar. Jordbruket, inom vilket boerna dominerar, är starkt överrepresenterat, så att en lantvalkrets i genomsnitt har 20 procent färre väljare än en stadsvalkrets. Genom sk valkretsgeometri, ytterligare utformad under de senaste åren, gynnas det härskande partiet. Härtill kommer att United Partys väljare, som till större delen hör till den engelskspråkiga befolkningen, bor mera koncentrerat än nationalistpartiets klientel. Vid varje val har därför en rad kandidater för United Party valts utan valstrid, ett förhållande som innebär att detta partis styrka vid valen varit än större än röst-siffrorna anger. I år väljs inte mindre än 24 representanter för United Party på detta sätt, alltså utan att någon motkandidat finns. I det stora flertalet omstridda kretsar kan där-

emot nationalisterna räkna med majoritet.

Skillnaden mellan de båda huvudpartiernas program i rasfrågan är inte principiellt klar, men den är likväl högst betydande. Inte minst under de senaste åren har United Party under sin nye ledare, de Villiers Graaff, skarpt kritiserat regeringspolitiken och lovat att verka för en förbättring av förhållandet mellan raserna och ökat politiskt inflytande för de icke vita. En seger för United Party skulle i varje fall innebära att den stegring av förtrycket och diskriminationen som under tio år vanärat Sydafrika skulle hejdas och på åtskilliga områden åtminstone en mildring av det vita våldet bli genomförd. Till vänster om United Party står arbetarpartiet, som dock uppställer endast ett fåtal kandidater. Det enda parti som klart och systematiskt verkar för likställighet är det år 1953 bildade liberala partiet — med bl a Alan Paton som inspiratör — men detta parti uppträder endast i tre kretsar. Den sydafrikanska debatten tyder på att nationalistpartiet med Strijdom i spetsen skall vinna en ny seger och att undertryckningspolitiken skall fullföljas och fulländas. Man närmar sig snabbt ett styrelsesätt som eljest har försvunnit från jorden — rasdiktaturen.